

Προς

Υπουργό Παιδείας και Θρησκευμάτων, κυρία **Νίκη Κεραμέως**

Κοινοποίηση

- Υφυπουργό Εργασίας & Κοινωνικών Υποθέσεων, κυρία **Μαρία Συρεγγέλα**
- Υφυπουργό Παιδείας και Θρησκευμάτων, κυρία **Ζωή (Ζέττα) Μακρή**
- Πρόεδρο του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής, κύριο **Ιωάννη Αντωνίου**

Μυτιλήνη, 22.02.2022

Αγαπητή κυρία Υπουργέ,

Η προώθηση της ισότητας των φύλων αποτελεί επίσημη δέσμευση της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ο.Κ./Ε.Ε.), αλλά και της Ελληνικής Πολιτείας. Η αποδοχή της αρχής της **ένταξης της διάστασης του «φύλου»** (και της ισότητας των φύλων) σε όλα τα μέτρα και όλες τις πολιτικές (gender mainstreaming) αποτελεί σημαντικό βήμα προς αυτή την κατεύθυνση, αφού συνεπάγεται ότι η προώθηση της ισότητας των φύλων ενσωματώνεται κατά τρόπο σαφή **σε όλες τις πολιτικές και τα προγράμματα της κοινότητας και σε όλα τα επίπεδα.**

Παρόλες τις σημαντικές θεσμικές πρωτοβουλίες, υπάρχουν πολλά θέματα ανοικτά και στην Εκπαίδευση, η οποία είναι ακόμη ένας χώρος *αναπαραγωγής των έμφυλων στερεοτύπων*, κάτι που έχει αντίκτυπο και σε ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο. Την κατάσταση αυτή έρχονται να αντιμετωπίσουν τα **Εθνικά Σχέδια Δράσης για την Ισότητα των Φύλων**, τόσο εκείνο της πενταετίας 2016-2020, όσο και νεότερο (2021-2025), μέσα στα οποία προβλέπονται συγκεκριμένες δράσεις, για τα αναλυτικά προγράμματα και τα σχολικά εγχειρίδια, καθώς και η ενσωμάτωση της διάστασης του «φύλου» σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης». Ταυτόχρονα, στο **Νόμο για την «Ουσιαστική Ισότητα» (Ν. 4604/2019)**, γίνεται ιδιαίτερη αναφορά στην *«Προώθηση της ισότητας των φύλων μέσα από την εκπαίδευση και τη μαθησιακή διαδικασία»* (άρθρο 17), και προβλέπεται –ανάμεσα σε άλλα– ότι *«η διάσταση του φύλου [...], εντάσσεται στην εκπαιδευτική, εν γένει, διαδικασία [...] στο περιεχόμενο και στη γλώσσα των προγραμμάτων σπουδών, εγχειριδίων και κάθε άλλου είδους διδακτικού μέσου».*

Θα ανέμενε, λοιπόν, κάποιος ότι, με όλο το υπάρχον θεσμικό πλαίσιο (που είναι και συνταγματικά επιβαλλόμενο), αλλά και με όλα τα «ανοικτά» ζητήματα που αφορούν στα έμφυλα στερεότυπα που επικρατούν στην ελληνική κοινωνία, η εκπόνηση των νέων **«Προγραμμάτων Σπουδών 2021»** από το ΙΕΠ θα προωθούσε πολύ σοβαρά τη **διάσταση του Φύλου**. Δυστυχώς, όμως, η επίσκεψη στον ιστότοπο του ΙΕΠ και η μελέτη τόσο της γενικής περιγραφής (στόχοι, βασικές αρχές και οριζόντιοι προσανατολισμοί) των Προγραμμάτων Σπουδών (ΠΣ), όσο και των επιμέρους ΠΣ, μόνο έκπληξη μπορεί να προκαλέσει.

Καταρχάς, στους **«βασικούς οριζόντιους προσανατολισμούς»** της συγγραφής του συνόλου των ΠΣ, μπορεί να ενθαρρύνονται οι μαθητές/τριες να *«συμμετέχουν σε δρώμενα και πρακτικές που παραπέμπουν στην ανάγκη ενεργοποίησης όλων για την αντιμετώπιση των μεγάλων προκλήσεων της εποχής που απασχολούν τις σύγχρονες κοινωνίες»*, αλλά στις προκλήσεις αυτές αναφέρονται η *«κατασπατάληση φυσικών πόρων, μόλυνση, προσφυγιά, επιδημίες»*, και όχι η έμφυλη βία (σωματική, ψυχολογική, θεσμική, οικονομική). Στις *«δράσεις που στοχεύουν στην ποιοτική αναβάθμιση της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης»* αναφέρονται κάποια αόριστα *«Εργαστήρια Δεξιοτήτων»*, όπου οι μαθήτριες και οι μαθητές θα συμμετέχουν σε *«κύκλο δεξιοτήτων ζωής»*, ξεχνώντας ότι **η έμφυλη ισότητα είναι βασική στρατηγική επιλογή της Ελληνικής Πολιτείας**, και όχι κάποια «δεξιότητα» που σχετίζεται με «ποιοτικότερη ζωή».

Κατά τη μελέτη των επιμέρους ΠΣ η έκπληξη μεγαλώνει. Καταρχάς, οι αναφορές σε έννοιες όπως «φύλο/α», «έμφυλος/η/ο», «σεξισμός», «κοινωνικό φύλο», «ταυτότητα φύλου», «έμφυλη ισότητα» κ.ά., είναι ανύπαρκτες. Ακόμα και γενικές αναφορές στις «γυναίκες» είναι σπάνιες, αφού οι συντάκτες/τριες των συγκεκριμένων ΠΣ

φαίνεται να ξεχνούν όσα έχει αποδεχθεί ακόμα και ο Συνταγματικός Νομοθέτης (βλ. Συν., άρθρο 116, παρ. 2), ότι δηλαδή υφίστανται ανισότητες στην πράξη, *ιδίως σε βάρος των γυναικών*. Ενδεικτικά αναφέρουμε μερικά παραδείγματα:

- Στο ΠΣ του γνωστικού αντικείμενου-μαθήματος με τίτλο «Αρχές Οικονομικής Επιστήμης» της Γ' Λυκείου, καλούνται να αναλογιστούν τις «*προκλήσεις που θέτει το σύγχρονο παγκοσμιοποιημένο οικονομικό περιβάλλον, όπως π.χ., ... οι πληθυσμιακές ανακατατάξεις, η συνύπαρξη εθνικά και κοινωνικά ετερόκλητων ομάδων πληθυσμού, οι κοινωνικές ανισότητες*» κ.ά., αλλά όχι και τις *έμφυλες ανισότητες*, αφού είναι πανθομολογούμενο ότι η αγορά εργασίας είναι έντονα *σεξιστική*, με την έννοια της κατανομής των φύλων σε απόλυτα στεγανές επαγγελματικές πορείες και θέσεις στην εργασιακή ιεραρχία, και με υπερ-εκπροσώπηση των γυναικών σε χαμηλά αμειβόμενες και επισφαλείς θέσεις του τριτογενούς τομέα της οικονομίας.
- Στο ΠΣ του γνωστικού αντικείμενου-μαθήματος με τίτλο «Λογοτεχνία» (για όλα τα επίπεδα, από Γυμνάσιο μέχρι Λύκειο), δεν υπάρχει ούτε μια αναφορά στην έννοια του Φύλου (όχι μόνο του «κοινωνικού», αλλά ούτε καν του «βιολογικού»), ενώ επίθετα όπως «έμφυλος/η/ο» είναι παντελώς απόντα. Ακόμα και η αναφορά στο ουσιαστικό «γυναίκα/ες» είναι μία (1) σε όλο το κείμενο του ΠΣ του Λυκείου, και μια στο αντίστοιχο κείμενο του ΠΣ του Γυμνασίου! Προσπερνώνται, έτσι, διαπιστώσεις δεκαετιών της επιστημονικής έρευνας για την ύπαρξη έντονων έμφυλων στερεοτύπων στον μαθησιακό υλικό της Λογοτεχνίας, αλλά και στον τρόπο με τον οποίο διδάσκεται το αντικείμενο αυτό σήμερα στο σχολείο.
- Στο ΠΣ του γνωστικού αντικείμενου-μαθήματος με τίτλο «Ιστορία» (για όλα τα επίπεδα, από Δημοτικό μέχρι Λύκειο), δεν υπάρχει ούτε μια αναφορά στην έννοια του Φύλου, ενώ επίθετα όπως «έμφυλος/η/ο» είναι απόντα. Ακόμα και στο Λύκειο, όπου έχουμε μια *θεματική προσέγγιση της ιστορικής γνώσης*, και αναπτύσσονται ενδιαφέρουσες θεματικές ενότητες, όπως «*Τρόποι και μέσα παραγωγής, προϊόντα, υπηρεσίες*», ή «*Κοινωνικές τάξεις και ομάδες*», οι εμπειρίες των γυναικών είναι έξω από τα ιστορικά γεγονότα που παρατίθενται, και αποσιωπάται η δραστηριοποίησή τους σε τομείς, όπως η οικιακή απασχόληση ή η χαμηλόμισθη εργασία, που επέτρεψαν τη δραστηριοποίηση των ανδρών στο δημόσιο βίο.
- Στις «Θετικές Επιστήμες» (Βιολογία, Γεωλογία, Μαθηματικά, Φυσική, Χημεία κ.λπ.), αν και γίνονται κάποιες σποραδικές αναφορές, όπως «*ισότητα των φύλων*» (π.χ. Φυσική, Γ' Γυμνασίου), όλα τα ΠΣ διαπνέονται από *παντελή απουσία της έμφυλης διάστασης*. Μην ξεχνάμε ότι έρευνες που έχουν γίνει κατά καιρούς στα σχολικά εγχειρίδια των μαθημάτων Θετικών Επιστημών, έχουν καταδείξει ότι εκεί προβάλλονται και προάγονται στερεότυπα για τους ρόλους των φύλων που θέλουν τη γυναίκα παθητική, λιγότερο έξυπνη, λιγότερο ικανή και οικονομικά εξαρτημένη από τον άνδρα (π.χ. στις εκφωνήσεις ασκήσεων ή προβλημάτων προς επίλυση).
- Το μόνο ΠΣ στο οποίο εμφανίζονται αναφορές στα «έμφυλα στερεότυπα», στο «κοινωνικό φύλο» κ.λπ., είναι εκείνο του μαθήματος της «Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής», το οποίο όμως είναι υποβαθμισμένο σε όλα τα επίπεδα του ελληνικού σχολείου, με πολύ λίγες ώρες στο ωρολόγιο πρόγραμμα. Σχετικό με αυτό είναι και η κατάργηση του μαθήματος της «Κοινωνιολογίας» στο Λύκειο, όπως και γενικότερα άλλων μαθημάτων που ανήκουν στις Κοινωνικές Επιστήμες, δηλαδή η υποβάθμιση γνωστικών αντικείμενων τα οποία μπορεί να βοηθήσουν σημαντικά στην κατανόηση θεμάτων, όπως οι ταυτότητες φύλου, η έμφυλη βία, οι έμφυλες διακρίσεις κ.λπ.

Η μη συμπερίληψη της έμφυλης διάστασης στα ΠΣ όλων των βαθμίδων της Εκπαίδευσης, και κατά συνέπεια η έλλειψη σχετικών κατευθυντήριων οδηγιών για τη συγγραφή των σχολικών εγχειριδίων, ενδέχεται να έχει ως αποτέλεσμα σχολικά εγχειρίδια που να εμπεριέχουν προκαταλήψεις για τους έμφυλους ρόλους συντελώντας έτσι στη **νομιμοποίηση και αναπαραγωγή της έμφυλης ασυμμετρίας**, γεγονός που δεν συμβάλλει στην προώθηση της ισότητας των φύλων.

Είναι ανάγκη το ΙΕΠ, αλλά και ο εποπτεύων φορέας του, το Υπουργείο Παιδείας, **να δώσουν τη δέουσα προσοχή στη διαμόρφωση και –ιδίως– στην εφαρμογή των νέων ΠΣ όλων των βαθμίδων του σχολείου**. Λαμβάνοντας υπόψη την αργή πορεία της Ελλάδας προς την επίτευξη της ουσιαστικής ισότητας των φύλων, θα περιμέναμε να ληφθεί υπόψη η διάσταση του Φύλου στο σχεδιασμό των ΠΣ, έτσι ώστε στη συνέχεια να έχουμε σχολικά εγχειρίδια από τα οποία, όχι μόνον θα απουσιάζουν στοιχεία σεξισμού και έμφυλων διακρίσεων αλλά, επιπρόσθετα, θα περιέχουν αντισεξιστικό υλικό, έτσι ώστε οι μαθητές /τριες να αμφισβητήσουν κριτικά και να δράσουν για την εξάλειψη του σεξισμού και της έμφυλης ασυμμετρίας. Προφανώς, η απαλοιφή των διακρίσεων λόγω Φύλου, δεν μπορεί να γίνει μόνο με τις αλλαγές στα ΠΣ του σχολείου. Εκ των πραγμάτων, χρειάζεται

συνολική προσέγγιση του θέματος. Παρόλα αυτά, στην αυγή του 21^{ου} αιώνα, και με «ανοικτά» όλα τα ζητήματα έμφυλων ανισοτήτων –ανάμεσα στα οποία προεξέχει η *έμφυλη βία*, σε όλες της τις μορφές— δεν έχουμε την πολυτέλεια για **αγνόηση των ζητημάτων έμφυλων στερεοτύπων στα Προγράμματα Σπουδών**. Ο τερματισμός αναπαραγωγής έμφυλων στερεοτύπων στα Προγράμματα Σπουδών (και ευρύτερα στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση) είναι κρίσιμης σημασίας για την πρόληψη των έμφυλων ανισοτήτων και της έμφυλης βίας, φαινόμενα που εξακολουθούν να υφίστανται στην κοινωνία μας, όπως καταδεικνύεται και από τις σχετικές ετήσιες εκθέσεις της ΓΓΔΟΠΙΦ και τον EIGE INDEX για τα έτη 2020 και 2021.

Ευελπιστούμε ότι οι εν λόγω ανησυχίες θα τύχουν της αρμόζουσας προσοχής και ευαισθησίας εκ μέρους του Υπουργείου Παιδείας και του ΙΕΠ, και σας διαβεβαιώνουμε ότι είμαστε στη διάθεσή σας για οποιαδήποτε επικοινωνιακή συνεργασία στο θέμα.

Με εκτίμηση

Οι Συνυπογράφουσες Επιτροπές Ισότητας των Φύλων (αλφαβητική σειρά)

1. Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών
2. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
3. Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
4. Διεθνές Πανεπιστήμιο της Ελλάδας
5. Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
6. Ελληνικό Μεσογειακό Πανεπιστήμιο
7. Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο
8. Πανεπιστήμιο Αιγαίου
9. Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής
10. Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
11. Πανεπιστήμιο Μακεδονίας
12. Πανεπιστήμιο Πατρών
13. Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
14. Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο